

Joh. Hjørth jr. - rjønens

General Otto Ruges arkiv fra Forsvarets overkommando i Målselv i juni 1940

100621

Arkivet som ble veltet.

Av Jens Henrik Nordlie

Norsk Militært Tidsskrift har fått tillatelse til å gjengi et notat til Norges Hjemmefrontmuseum skrevet av Jens Henrik Nordlie.

Jens Henrik Nordlie ble aspirant i generalstaben i 1938 og var under krigen i 1940 general Ruges adjutant. Fra 1941 deltok han i MILORG's Sentralledelse til 1943, da han etter oppdrag reiste til England. Han var kontorsjef i FO IV, den avdeling i Forsvarets overkommando som hadde ansvaret for den operative virksomhet i det okkuperte Norge.

Etter krigen var han taktisk hovedlærer ved Krigsskolen inntil han tok avskjed i 1947. Han ble da disponert, senere adm. direktør for AIS Narvesen Kioskkompani. Han deltok i utviklingen av det moderne Narvesen-selskapet og i Stiftelsen «Fritt Ord». Stiftelsen er nå hovedeier i Narvesen og bruker sine midler til å bidra til å trygge ytringsfrihet og demokratisk utvikling.

Innledning

Etter kapitulasjonen i juni 1940 ble general Ruges personlige arkiv i all stillhet sendt bort fra Nordmo gård i Målselv, der Forsvarets overkommando hadde hatt sitt hovedkvarter siden en av de første dagene i mai.

Da en bil var klar til å kjøre avsted med arkivet, fortalte Ruge meg (jeg var hans adjutant), hva det dreiet seg om, og han ba meg følge med. Jeg fikk ingen orientering om hvor vi skulle hen. Jeg skulle bare være med frem og tilbake – som et slags vitne – kanskje.

Jeg mener å huske at vi kjørte over på sydsiden av elven og senere tok av fra vegen der, kjørte sydover et stykke på en liten veg, inntil vi stanset ved et lite (hvitt?) hus, som lå tett ved denne vegen på høyre side.

Arkivet (det var ikke særlig voluminøst) ble båret ut der og tatt inn i huset. Vi kjørte deretter tilbake til Nordmo. Jeg kan ikke huske at jeg var ute av bilen under hele turen.

Når jeg nå ser i avisomtaler av, og i

20

MNT nr. 1/91

Magne Skodvins siste bok *Krig og Okkupasjon*, og i Odd B. Aspheim og Guri Hjeltnes' bok *Tokt ved neste Nymåne*, at Ruges arkiv ble «gravet ned» og at det aldri er funnet igjen, blir jeg meget forbauset. Det har aldri falt meg inn at ikke arkivet var gjemt på en slik måte, at det med sikkerhet ville komme for dagen, når landet igjen var fritt.

General Rolf Eriksen har skaffet meg en oversikt over hvem som var med i Ruges stab på Nordmo. Han har bedt meg sette opp dette notatet om hva jeg vil kalle «mysteriet» om Ruges krigsarkiv. Notatet står til disposisjon for Norges Hjemmefrontmuseum.

Til ovenstående fakta og noenlunde sikre erindringer, vil jeg gjerne føye noen personlige kommentarer, som kanskje kan være av interesse i forbindelse med spørsmålet om hvor det er blitt av Ruges bortkomne arkiv.

Det er jo mange spørsmål som mel-der seg. Jeg nevner noen:

1. Hvorfor ble saken om det forsvunne arkiv først kjent nå, – etter 50 års forløp?
2. Hvor stort kan arkivet ha vært og hva slags dokumenter har det antakelig inneholdt?
3. Hvordan ble «nedgravingen» organisert?
4. Arkivet etter frigjøringen 1945.

NMT nr. 1/91

Norsk Militært Tidsskrift Nr. 1/1991. Dittorv, 7-8-91.

1990 1990 1990

Ad 1. Hvorfor først nå?

Jeg følger rimelig bra med og kan ikke huske å ha hørt eller lest om et bortkommet arkiv før nå i 1990.

General Ruge var i bra form da han overtok som forsvarssjef igjen i 1945. Hvis han da (1945) ikke hadde fått igjen de dokumentene han hadde sørget for å gjemme bort i 1940, føler jeg meg sikker på at jeg ville blitt engasjert i etterforskningen pga. den nevnte biltur i 1940. Jeg hørte intet og må faktisk tro at Ruge ikke savnet noen papirer. De må ha kommet til rette på planlagt måte 1945.

Heller ikke hans nærmeste offiserer Halvor Hansson, Ole Berg, og Ragnvald Roscher Nielsen, omtalte noen gang saken for meg etter krigen. cher Nielsen hadde jeg god kontakt med så lenge han levde. Otto Ruge jr. (ingeniør i Oslo) svarer på forespørsel den 3.11.1990, at han aldri har hørt at faren savnet dokumenter.

Men om det nå ikke har vært noe savnet arkiv, så er det jo fremdeles et spørsmål om hvorfor og hvordan saken dukker opp så lenge etter 1940?

Ad 2. Hvor stort arkiv, og hvilke dokumenter?

Jeg har nevnt foran at det «arkivet» som jeg fulgte fra Nordmo, ikke var særlig voluminøst. Jeg beklager at jeg ikke kan si noe sikkert her. Men det var ingen stor last vi hadde. Ikke noe «arkivskåp» i hvert fall, og jeg tror ikke det var noe skap i det hele tatt. Det må ha vært en større eller mindre samling dokumenter, sikkert forsvarsmateriale forseglet og emballert for «å forsvinne inntil videre».

Hva slags dokumenter? Som Ruges adjutant leste jeg ikke mange dokumenter i mitt arbeide og jeg var ikke var. Men verken Hærens overkommando (HOK) i Syd Norge eller Forsvarets overkommando (FOK) i Nord Norge, var noen store papirproduserende «konserner». Tvert i mot. Ruges form for ledelse var under de gitte forhold i stor grad «muntlig».

Da HOK hadde vært noen dager i Øyer ble jeg sendt til Lillehammer for å skaffe en skikkelig skrivemaskin. Det var ikke mulig å få kjøpt en og jeg endte hos fungerende politimester h.r. advokat Eilif Moe for å be ham rekvirere en «skikkelig skrivemaskin». Han hadde en ny maskin på sitt kontor som han straks «rekvirerte» til meg. Maskinen fulgte med til

Nordmo, der jeg etter kapitulasjonen fikk en rikstelefon fra advokat Moes sekretær som etterlyste sin skrivemaskin. Jeg nevner episoden, som jeg husker av spesielle grunner, fordi den sier litt om omfanget av «dokumentproduksjonen».

Det Ruge har villet bringe i sikker forvaring må etter mitt skjønn ha vært personlige notater, personlige brev ut og inn – personlige kopier av ordrer, anvisninger, orienteringer osv.

Det må, fremdeles etter mitt skjønn, ha dreiet seg om dokumenter som han av sikkerhetsmessige eller andre grunner har bedømt som særlig ømtålelige, og hvis skjebne han ønsket å ha hånd om etter krigen.

Jeg tror altså Ruge så på det som ble gjemt bort (i denne forbindelsen) som hans eget meget personlige arkiv, ikke som et vanlig administrativt arkiv.

Ad 3. Hvordan ble «nedgravningen» organisert?

Jeg har ingen sikre opplysninger om det utover det jeg har nevnt om bilturen fra Nordmo. Men også her kan jeg resonnerer litt.

De tre stabsløytnantene som var ved FOK på Nordmo er neppe lengere tilgjengelige for et intervju. De var ikke lokalkjente folk i Troms, men var blitt med staben nordover. På listen over «arkivarer» i Ruges stab fins imidlertid også «Regnskapsfører lærer Johnsen».

Denne Johnsen kan jeg ikke gjenkalle i erindringen nå, så jeg kan ikke ha hatt meget med ham å gjøre. Det er rimelig å anta at det var en lokal person som Ruge var blitt anbefalt til å ta seg av regnskapene. Ekteparet Nordmo kan ha hatt med denne kontakten å gjøre. Det var fine mennesker (Aase

Nordmos foreldre) som Ruge hadde et meget godt forhold til.

Det er mulig å tenke seg at Johnsen/Nordmo har funnet frem til et sikkert lokalt oppholdssted for Ruges papirer, og at det var Johnsen jeg kjørte med da Ruge ba meg være med på den lille bilturen.

Ad 4. Arkivet etter frigjøringen i 1945.

Jeg kan tenke meg følgende alternativer:

- A. Papirene hentes frem og blir levert til Ruge i samsvar med avtale i 1940. Ruge disponerer, deponerer, makulerer dem som han finner riktig i god tid før sin død, – sannsynligvis i all stillhet. Ingen hører noe om, eller savner, «nedgravde» papirer.
- B. Dokumentene er gått tapt i krigens løp av en eller annen grunn, ulykke, død, brann, arrestasjoner, bevisst destruksjon i et nødstillfelle, osv.

Ruge ville ha fått underretning om dette i 1945.

Han kan bare akseptere det, fremdeles uten selv å snakke høyt om det. Han ser det neppe som noe særlig stort historisk tap. Forøvrig har han jo i 1940 skrevet en fyldig rapport. Heller ikke den skulle offentliggjøres etter Ruges ønske.

Det ble likevel en bok av den i 1989 (Aschehoug). Det fine bildet boken gir av personen Otto Ruge, og mitt eget bilde av ham fra 1940, passer etter mitt skjønn bra med de antydninger og formodninger jeg har nevnt i forbindelse med det nå savnede arkiv.

Oslo, den 13. november 1990
Jens Henrik Nordlie

A slik uttale politisk, kor Ruge selv vakte

PS.
Som følge av notatet har Norges Hjemmefrontmuseum foretatt endel undersøkelser som ikke er avsluttet.
Det viser seg at regnskapsfører (intedant) lærer John Johnsen lever i beste velgående. På forespørsel fra Norges Hjemmefrontmuseum sier Johnsen at han ikke kjente til hva som var skjedd med Ruges arkiv.
NHM's undersøkelser har ført frem til opplysninger om at et arkiv etter kapitulasjonen ble gravet ned under låvegulvet på gården Salheim i Kirkesdalen. Etter krigen er arkivet blitt hentet. Av hvem og hvorfor undersøkes videre.

Rolf Eriksen
Norges Hjemmefrontmuseum

Etterlyst av MUK?

1990 1990 1990

1990 1990

* Og kils. men, anfang? (8.6. - 28.6.40? Arkivet i bit 7.6.40. evakueret til (andre den dag.) G. Reef,